

R I B I Č P O M L A D I

L I - T A J - P O

Pomladna prst je že popila sneg,
 vrb rmeni lističi so že vzbrsteli
 in od cvetočih breskev rdeč je breg.

Kot stopljeno srebró se ribnik béli,
 od rož do rož hiti metuljev roj
 in srka med čebela pri čebeli.

Odpel zamišljen ribič čoln je svoj
 in vrgel mrežo v vodo, ki se kâla
 in lomi solnca zlatopeni soj.

Misli na njo, ki je doma ostala
 kot ptička v gnezdu, plahi lastavici
 podobna, krotkosrčna, mila, mala.

Na njo on misli, ki ga bo objela,
 ko ji prinese truden mrežo jela
 kot nosi samec-ptič svoj plen samici.

S E R E N I S S I M A

Z G O D O V I N S K I R O M A N — J O Ž E P A Ħ O R

10.

(Nadaljevanje.)

Dnevi so bežali, a Golja se ni mogel več umiriti. Dogodek z Loredanom ga je zadel in bilo mu je, kakor da so se mu odprle oči. Vse, kar je bil prej kadarkoli doživel s tem pustolovcem, se je sedaj strnilo in zlilo v eno. Lorenzove besede so mu osvetlile vse, da mu je sedaj rezalo v oči in v srce. Črv je glodal v njem brez prestanka, s strahom je opazovala mati sina, kadar je za trenutek obstal pred njo.

«Ali si bolan?» ga je izpraševala. «Ves si izpremenjen. Povej vendar, kaj ti je?»

Bila je prepričana, da ni bolezen, kar ga muči, slutila je, da mu leži kamen v duši.

«Komu boš povedal, če ne materi, kar te teži?» mu je prigovarjala. «Kdo drugi bo razumel, če ne mati? Govori, da ti bo laže in da se utolažiš!»

A sin se ni odprl. Bežal je pred materjo, trpel je in se mučil in preživiljal grenke dni, kakor še nikdar v svojem življenju. Ne-

miren in bolan se je potikal po samotah, kadar ni bil v službi. Kadar pa je moral na ladjo, se je vsem izogibal, kakor da vsi vidijo njegovo muko in se ji rogajo.

Prve dni je mislil le eno: poiskati Loredana in zahtevati od njega jasno, razločno besedo. Naj govori odkrito in ne kot lopov. Naj pove, kaj je hotel z besedo vlačuga! Če je mislil Mocenigovo hčer, naj pride na dan vsa resnica! Če ni mislil nje, tem bolje. A če bo spet govoril dvoumno in nesramno, če bo skušal blatiti čast patricijke, kakor ono noč, potem gorje njemu! Ni ga, ki bi ga ubranil pred njegovo roko! Maščeval se bo, da bo pomnil do zadnje ure! Tako je delal Golja načrte in srd je kipel v njem, ko se je spomnil Loredanovega nastopa, da je stiskal pesti in škrtal z zobmi. Prežal je na Loredana in če bi mu bil padel v roke, ne bi poznal milosti.

A v njem se je naglo dvignil še drugi glas. Zakaj ne greš k patricijki? ga je vpraševal. Zakaj ne skušaš zvedeti pri njej, kar moraš zvedeti? Kaj ti pomaga, če Loredanu potreš kosti? Naj govori patricijka! Ona edina ti more razkriti vso resnico, na njo edino se lahko zaneseš!

Njegov nemir je prikipel do viška. Ni mogel strpeti več, šel je k Mocenigovim. Poprašal je, kje je Neva, in vratar ga je peljal na vrt. Povsod je že bohotilo zelenje, cvetje je omamljivo dehtelo v popoldanskem solncu, glicinije so žarele.

«Gospodična je gotovo v uti,» je povedal služabnik, «po svoji navadi . . .» Končal ni. Iz ute, ki je bila v dnu vrta, se je že čul glas: «Kdo me išče?»

Golja jo je pozdravil in skušal skriti svojo nestrpnost in razdvojenost.

«Vendar že!» se je razveselila patricijka ter mu pohitela naproti. Za njo je prišel iz ute častnik Cerini, ki ji je delal družbo.

«Vprašala sem že, zakaj te ni», je nadaljevala Neva. «Ves teden je prešel, da se nisva videla. Kaj pomenja to?»

«Bal sem se, da ne bi nadlegoval», se skriva Golja.

«Nadlegoval?» mu preseče patricijka besedo. «Kako govoriš?»

«Službo sem imel in ne bi bil mogel priti o primerni uri», se opravičuje Just, ki mu je neprijetno, da je Neva sama z mladim častnikom.

«Vedno si dobrodošel!» zagotavlja Mocenigova in opazuje Goljev obraz. «Izbiraj! Ali ostaneva tu, ali greva v dvorano ali na balkon?»

Golja pomišlja in Neva odgovarja sama:

«Tu je najlepše, kar tu ostaneva!»

Artiljerijski častnik razume. Poslovi se in odide prožno in samozavestno.

«Tako!» pravi patricijka in se smeje. «Sama sva, nihče naju ne moti. A kaj ti je? Mračen si, kaj se je zgodilo?»

«Mučim se, sam se mučim!» pravi Golja in išče, kako bi povedal, kar ga teži.

«Kaj se je zgodilo?» ponavlja Neva in ga pelje v uto. Nestrpna je, ker Golja okleva. «Ali je kaj važnega? Kaj težkega?»

Golja sede in pripoveduje, kako je bilo oni večer, ko ga je napadel Loredan.

«Loredan?» osupne patricijka in oči se ji posvetijo. «Kaj hoče ta človek?»

Golja pripoveduje, kako je grozil njemu in Mocenigu.

«In radi tega se mučiš?» se smeje patricijka. «Radi njegovih groženj? Ne veš, da je mojemu očetu mari zanje kakor za lanski sneg? Onemogla jeza vre iz pustolovca, ne boji pa se je nihče, čeprav je uskočil v vojno stranko. Saj vedo vsi, zakaj je vstopil. Da bo krit radi trgovine s sužnji, ki je zabranjena!»

«Vem to», nadaljuje Just. «Nekaj drugega je, kar me je ranilo!»

«Govoril!» pravi patricijka hladnokrvno, dasi ji je bledica segla v obraz. Pozorna je in vsa napeta.

Golja pove, ponovi Loredanove besede, natančno, kakor jih je bil izgovoril oni usodni večer.

«To torej?» pravi Mocenigova ravnodušno. «In kaj potem? Kaj je pristavil še?»

«Nič drugega! Ali morda ni dovolj?» ostrmi Golja in ne more razumeti miru patricijske hčere.

«Je morda omenil mene?» pozveduje Neva, misleč, da je kaj preslišala. «Je govoril kaj več? Ali je govoril jasno?»

«To je!» se razvname Golja. «Podlo te je žalil in ni si upal govoriti naravnost!»

«Ni res!» ugovarja patricijka. «Mene ni žalil. Iz besed, ki jih je dejal, še ni videti, da je nameraval žaliti mene!»

Golja dvomi. Čudi se, da patricijka ne vzkipi, zadeta v svoji časti, in dvomi, ali je res mislil Loredan njo, Mocenigovo hčer. Pojasnuje ji in si v spominu ponavlja, kar je govoril ono noč s prijateljem Lorenzom.

«Kaj pa ti?» ga prekine patricijka. «Kaj si storil, ko so padle one besede?»

«Roke in voljo mi je zlomilo.»

«Zakaj nisi zahteval pojasnila?»

«Tako bi ga zahteval, da bi mu strl goltanec!» se spet razvname Golja.

«Krasno priložnost si imel», meni Neva. «En sam sunek bi bil zadoščal! Kakor jata vrabcev bi se razpršila sodrga, da si zadel njih vodjo.»

«Loredana?» prekine Golja.

Patricijka pa se ne da motiti.

«Lahko opravičilo bi imel», nadaljuje. «V službi si bil, ko so te napadli, in krinke so nosili. Vsak drugi bi na tvojem mestu z železom v roki ukrotil neodgovorno drhal. Drago bi plačali svojo drznost in svoje žalitve! Tebi pa upadejo roke v odločilnem trenutku!»

«Žal mi je. Toda žalitev je bila tako nenadna in tako huda, da nisem vedel, kaj naj počnem.»

«Kmalu bi tekla tvoja kri», pojasnuje patricijka mirno. «Da niso prihiteli tvoji mornarji o pravem času, bi te zabodli napadalci! Lahko mi veruješ, da bi bila poceni tvoja kri! Kdo bi še kdaj izsledil morilce? V Benetkah so to prevsakdanje stvari! Niti razburjal se ne bi nihče radi poboja! Ti pa ne veš, kaj ti je storiti, ko gre za življenje in smrt!»

«Prav imaš!» pritrjuje Golja in si očita, ker ni razumel položaja. «Vidim. Izven zakona so se postavili in moja dolžnost bi bila, zajeti jih ob taki uri!»

«Pusti dolžnost!» ugovarja patricijka. «Pamet sama bi ti bila lahko povedala, kako je ravnati. Veruj mi, polovico ugleda si izgubil v njih očeh s svojim omahovanjem. Ne boš tako zlepa popravil tega!»

Golja premišlja Nevine besede in je nevoljen sam nase. Tako jasno je vse to, on pa ni vedel kaj početi. Vsa njegova budnost ne izda nič, če ne zna takoj presoditi, kaj se godi, in potem naglo in odločno prijeti nasprotnika. Častnik mora vedeti to, si očita tiho in dela sklepe za prihodnost.

A komaj je patricijka umolknila, ko se mu spet začno počasi oglašati prejšnji dvomi.

«Tebe torej ne morejo raniti one podle žalitve?» vpraša Nevo in ji gleda v oči.

«Že spet začenjaš!» ga zavrača patricijka nevoljna. «Veš, kaj je to? Ali hočeš, da ti povem? Ni prvič, da se oglašá pri tebi! Ljubosumje je!»

«Kdo bi ne bil ljubosumen, če vidi, da je ta človek vedno za teboj?»

«Ti si bil ljubosumen, še preden si me vzljubil. Sicer pa — ali sem edina, ki ima čestilce?» Patricijka se skuša šaliti: «Saj bi ti moralo še laskati!»

«Laskati, praviš?» vprašuje Golja jedko. «Ko čujem tako žalitev?»

«Sam si videl — in ne enkrat — kako sem zavračala Loredana!» se vznejevolji patricijka. «Lahko bi razumel, kako me potem sovraži! Menda veš, kaj se pravi užaliti moški ponos? Njega zavračam, tebe, preprostega častnika iz ljudstva — ljubim! Ni to grenko za moža, ki bi hotel vladati Serenissimi?»

«Seveda!» pritrja Golja, a ne more potlačiti sumov, ki mu jih je podžgal Lorenzo. «Seveda je grenko! Toda Loredan je bil vendar drug tvojega očeta, najboljši prijatelj v hiši...»

«Žališ me!» vzkipi Neva in vstane. «Ti sam me žališ! Pozabljaš, kdo sem! Pazi se! Ali meniš, da se more kdaj Mocenigova hči samo v mislih ponižati do takega izgubljenega pustolovca?»

«Oprosti mi!» se zave Golja, ko čuje trdi glas. «Oprosti, saj vidiš, kako je z menoj!»

«Ne morem oprostiti!» zavrača patricijka užaljeno. «Tolikokrat sva že govorila o vsem, ti pa vedno znova ponavljaš! Ali si sploh upravičen mučiti me, mučiti radi nekih nejasnih Loredanovih besed? Veš za gotovo, da je mislil mene? In če bi veljalo meni, ali niso to zgolj psovke prostaške duše, ki ne more premagati svoje jeze in preboleti svoje sramote? Če nisi zmožen velike ljubezni, povej, in ločila se bova! Če si iskal v meni samo ženske, je čas, da vržeš krinko proč in se razgališ! Bolela me bo tvoja prevara. A bolje je, da prelomiš danes takoj, kakor pa kdaj pozneje! Če pa misliš vedno dvomiti in me mučiti, mora biti temu konec!»

Ostre so besede patricijke in nje pogled neprijazen, mrzel. Nikdar je Golja še ni videl take. Tuja se mu zdi in polna nekega pritajenega sovraštva.

«Čim večja je moja ljubezen, tem krivičnejša si! Vse moje misli so pri tebi, vse moje stopinje gredo za teboj. Ti pa govoriš, kakor da ničesar ne čutim zate, kakor da te hočem varati! Ali bi mogla biti krivičnejša?»

«Dokler boš dvomil, me ne boš prepričal!» mu odvrne ona hladno. «Samo slabiči ne morejo iz dvomov! Dokler bo ždela na dnu tvoje ljubezni neprestana misel na beg, bom vedela, da to ni ljubezen, ki gre preko vsega!»

«Preko vsega?» se zavzame Golja.

«Da, preko vsega!» pribije patricijka. «Če treba, tudi preko tebe samega!»

«Zahtevaj od mene, kar hočeš, in storil bom!» vzplamti Golja.

«Govori!»

«V odločilnem trenutku ti upadejo roke!» odbije patricijka mrzlo. «Samo zahtevaj!» gori Golja. «Naj izzovem Loredana? Naj ga posekam? Samo reci in kaznoval ga bom! Bog mi je priča, da mu ne prizanesem!»

«Zdaj bi bil to zločin!» zavrne patricijka. «Zločin pa še ne bi bil dokaz, da me ljubiš z resnično, silno ljubeznijo!»

«Zakaj ne?» zahteva Golja. «Kakšnega večjega dokaza hočeš?»

«Zakaj ne?» ponavlja Mocenigova hči. «Zato, ker bi bil dokaz samo tvojega ljubosumja! Majhnega, nespametnega ljubosumja! Res ne moreš razumeti tega?»

Golja ne razume. Molči in se muči z divjimi mislimi, podoben zaprti živali, ki zaman išče izhoda iz jeklene kletke.

«Vidiš!» nadaljuje patricijka neizprosno. «Velikega dokaza tvoje ljubezni še nisem doživela. Morda ga bom kdaj, morda nikdar ne. Zato so moje besede grenke. Vsa grenkoba tvojih žaljivih dvomov je v njih in bo dotlej, da se preseka ta voz.»

Patricijka se nasloni na uto in zre po vrtu, kakor ne bi imela več pogleda za mladega častnika.

«Kaj hočeš od mene, povej!» prosi Golja. «Reci, kako naj ti dokazem svojo ljubezen?»

Neva pa molči trdovratno in se ne ozre vanj. Kakor nevede se igrajo njeni prsti z nizom biserov, ki jih ima okrog vratu in na prsih, in trpka grenkoba ji je razlita čez obraz.

Golja jo gleda in čuti, da ji je storil krivico. Žalil jo je s svojimi sumničenji, žali jo neprestano. Ali nima Neva prav, če pričinja dvomiti o njegovi ljubezni? Če ne more več verjeti vanjo?

Molčita. In vsak trenutek molka povečuje razdaljo med njima. Golji se zdi, kakor da mu nevidne moči tržejo Nevo iz rok, in v srcu ga boli. Narazen gresta, razdalja raste, naglo, neprestano. Izgubiš jo! se utrga nekaj v Golji in na kolena pade in objame patricijko z močnimi rokami, kakor bi jo hotel pridržati, ustaviti. «Odpusti mi!» jo prosi. «Odpusti in ostani tu!»

Patricijka se skloni k njemu, mu objame z rokami glavo, boža ga in mu tiho govori:

«Saj ti nimam odpustiti česa! Pomiri se in razveseli se! Ti barbar moj! Ti ogenj, ki plamení, ti sladki, presladki moj fant!»

11.

Prišel je veliki petek. Zvonovi so utihnili, cerkve so se odele v žalno, mrak jih je zastrl. V črna in vijolična zagrinjala povita razpela in slike govore o Kristovem ponižanju in trpljenju, množice prihajajo, poslušajo in drevene. Tam doli na jugovzhodu, v

sveti zemlji še ni dopolnjeno. Še stoji tam križ, velik, da ga vidijo široka morja in ljudstva nešteti jezikov. Še stoji križ, na njem pa razpenja svoje prebodene roke božji sin. Tla, po katerih je lila njegova sveta kri, teptajo divji konjeniki. Sramotijo umirajočega, pljuvajo nanj in se rogajo vsemu svetu. Iz višine gleda Bog, gleda in čaka, ali se ne bodo že zganila ljudstva, ali še ne bodo planila na sveti grič, ali ne bodo oprala strašne sramote. Poedini bojevniki padajo v Levantu drug za drugim, umirajo za križ kot mučeniki in v trumah morajo krščanska dekleta in otroci v sužnost. A vse te žrtve ne zaležejo, ker ni dovolj odločnosti in volje, da bi se dvignili na nevernika in ustavili njegovo nesrečno, bogomorno roko.

Trume polnijo cerkve, trume odhajajo. Križ rase v širino in v nebo, a Krist je na njem sam in zapuščen, in nikogar ni, da bi ga objel. Križ rase in meče svojo senco na vse štiri strani sveta, a človek beži in se skriva, pritlikav, nevreden božje veličine in božjega usmiljenja.

Benetk ni zajel oni ogenj, ki je še pred nekaj stoletji zbiral ogromne vojske križarjev in jih metal na jugovzhod. Ljudovlada ni poznala drugega od potreb svojega trgovskega življenja. Dasi je iskala po samostanih posojil, je bila vendar po navadi sprta z Rimom, zadnje čase še posebno radi kambreške lige. Tudi sedaj se je pripravljala na velike dogodke brez ozira na ognjevitega starca papeža Pija V., čigar oko je bilo uprto neprestano v odrešenikovo zemljo.

Že so se odposlala ojačenja v Dalmacijo, kjer je bilo pričakovati napadov na obrežna mesta. Že je bil na Ciper imenovan nov poveljnik, Giulio Savorgnano, mojster v utrdbenih delih in v artiljerijskih stvareh. Že so odjadrale nove ladje z orožjem in strelivom na bogati otok.

Le pogajanja s Španijo niso napredovala tako kakor bi želeli mogočniki ljudovlade. Filip II. je bil sicer obljubil petdeset galej proti smrtnemu sovražniku vsega krščanskega sveta, a v Benetkah so čakali zaman. Nestrpni so postajali, naposled pa so sklenili, da se njih ladjevje spusti najprej do Zadra in počaka tam pomoči. Treba je bilo samo ukaza, zakaj galeje so čakale v polni vojni opremi, da ni nedostajalo na njih ne enega vesla ne ene vrvi. Tako je našel velikonočni teden mornarje še v Benetkah. Bilo je na večer velikega petka, ko je prišel Golja domov. Svojo mater je zadnje čase popolnoma pozabil. Odkar je pričel zahajati k Nevi na Murano, ga ni bilo več k njej. Bal se je, da bi odkrila, kako je ž njim. Bal se je, da bi opazila požar, v katerega je bil zašel in ki ga je palil in žgal, da ni videl ne zvezde ne poti

pred seboj. To pomlad je postal drug človek. Kakor je ljubil patricijko, onega neskončnega sijaja prvih časov ni bilo več v mladi ljubezni. Počasi in nevidno se je osipal nekdanji silni čar, vsak dan se je spet utrnilo nekaj tihe lepote Nevine. Golja ni več živel prejšnjega življenja, ugašala je pesem v njegovem srcu. Utihnulo je ono veliko, dolgoletno hrepenenje v njem, prešlo je kot čudovit sen. In brez tega hrepenenja je bil kakor siromak, ki je sam ostal sredi jesenske ceste. Ni bilo še dolgo, ko je čutil, da bi se dvignil v zrak, če bi le razprostrl roke. Ni bilo dolgo, ko je še želel nevarnosti in bojev, da bi izmeril moč svojih mišic, ko mu je srce plalo v ljubezni in neizmerni sreči. Kje je vse to zdaj? Kaj mu je upognilo peruti?

Izpraševaje so zrle sina materine oči. Just ni več cvel kakor svež nagelj, prve strasti so se mu zarezale v lice. V njegovem pogledu ni bilo več one silne samozavesti ne onega neskončnega miru, ki ga daje človeku solnčna mladost. Mati je videla vse in skrb jo je prevzela.

«Ali si pozabil name? Ti ni več do matere?» mu je očitala. «Niti mimogrede se nisi več oglasil! Zapuščaš me, še preden je sila, še preden te vzame vojna.»

Sin se je opravičeval s službo, a mati mu ni verjela. Vedela je o znanju z Mocenigovo hčerjo, a kakor jo je spočetka to razveselilo, jo je kmalu navdalo z zlimi slutnjami. Njen sin se je dvignil in dosegel mesto, kakršno dosežejo le redki njegove vrste. Toda materi je postajalo jasno, da sinu ne bo prineslo sreče. «Ne tajil» ga je zavrnila. «Odkar si povišan, živiš drugače! Ni več trezno tvoje življenje, tvoje poti niso dobre. Vedela sem, kdaj sem že vedela! Mlačen si bil do njega, ki ti je dal zmožnosti, Nisi mu služil, kakor sem te učila. Ko so te povišali, si se prevzel.» «Nisem se prevzel, mati!»

«Ne ugovarjaj! Visoko si vrgel svoje oko. Nikdar bi ga ne bil, da ti niso dali svetle obleke. Ali si mislil, da si jim že enak? Saj ne vem, morda se varam! Daj Bog, da bi se! A sodim po tem, kar vidim. Zaslepilo te je, tako te je zaslepilo, da bi kmalu ne poznal več matere. Vse si skrtil pred menoj. Kaj naj rečem, če se skrivaš pred materjo?»

«Prvi dan sem vam že povedal!»

«Prvi dan in potem nič več. Nisi potreboval mojega nasveta. Ne veš, da nihče ne svetuje tako, kakor mati? A če te vprašam danes, kako ti je, mi ne odgovoriš odkrito. Skrivaš! Ah, ko ne bi materino srce videlo tudi skozi laž!»

Mati je sedla na nizek stol, sinu nasproti, gledala ga in čakala njegovih besed. A ni jih bilo. Sin je molčal in strmел predse.

«Veliki petek je danes», je povzela mati tiho. «Dan Kristove smrti!»

Just je dvignil glavo in jo pogledal.

«Si bil danes v cerkvi?» je vprašala pomenljivo.

«Bil sem.»

«K Bogu si šel», je govorila mati počasi, kakor bi iskala daljno misel, «in prišel si k meni, danes, na veliki petek.»

Spet je prestala ter mu vprašuje zrla v oči.

«Kaj je na vsem tem?» je vprašal negotovo, strmeč, kako mu mati bere v duši.

«Kaj je? Glej, Just, natančno vem, da ni slučaj! Zastonj se mi umikaš. Ko si prestopil prag, sem že videla tvoje motno oko. Reci, ali ti ni dobro? Morda te teži odhod? Slutiš zlo? Povej mi, kaj te teži! Vse mi povej in laže ti bo!»

«Saj ne pojdem na bojišče. Do Zadra grem, morda še kam niže. A bojišča najbrž niti videl ne bom.»

Just se je odprl in materi se je zjasnil obraz.

«So te premestili na stražne ladje? Boš imel posebno službo?»

«Ne to ne ono. Izognil se bom bojišču, kakor se jih izogne toliko. Vstopil bo kdo drugi na moje mesto, kakor se to zgodi, če kdo zboli ali pade.»

«Pa ti si vendar zdrav! Ali misliš s podkupljenjem?» zaskrbi mater.

«Čemu, ko pa ni potreba! Saj so še druge poti!»

Mati ga gleda v začudenju. Sluti nevarnost, v katero bi se sin lahko zapletel. Umika se dolžnostim v najusodnejšem času. Dobro ve, da tvega več, nego bi šel na bojišče.

Sin vidi njeno skrb in jo tolaži.

«Saj vendar nisem tak bedak, da bi sam silil v nevarnost!» jo skuša pomiriti. «Niti z mezincem ne bom ganil!»

«Kdo ti bo pomagal?» vpraša mati nestrpno. «Imaš dobre znance, ki skrbe zate?»

«Mocenigova hči», pove sin počasi. «Nisem je prosil, sama se je ponudila. Pravi, da se je vedno delalo tako in da se bo, dokler bo stal svet. V vojni umreti, mlad in zdrav, to je grenko, in vsak se reši, kakor se more.»

«Bogatinova hči?» ponavlja mati počasi, kakor bi iskala nečesa. «Da! Če hoče, te lahko reši! Toda povej mi, sin, ali ni nevarna ta pot, ki si jo izbral? Skrbi me, bojim se zate!»

Just razlaga, kako lahko se to zgodi, kako je mogoče, da ga odpokličejo celo s poti na bojišče. A govori brez prepričanja in kakor človek, ki mu neprestano ugovarja notranji glas. V vse

njegove besede odmevajo dogodki zadnjih tednov, vsa ona Nevina strast, ki jo je tako nenadno spoznal.

«Morda te bo rešila», pravi mati. «A povej mi, čemu bi storila to? Iz ljubezni?»

«Čemu?» ponavlja Just, ki ga zadevajo besede. «Kdo bi vpraševal po tem! Da je le človek rešen!»

«Rešen?» vprašuje mati. «Bojim se, da se vržeš iz enega vrtinca v drugega. Bojim se, da ti izpodnaša tla pod nogami! Preudari, kar počenjaš! Varuj se, dokler je še čas!»

«Kaj hočete reči s tem? Govorite jasno!» zahteva sin in se hkrati boji njenih besed.

«Vrata so se ti odprla med gospodarje Benetk in ž njimi se je odprl prepad pod teboj. Našel si cvet in zdaj bredeš, da sam ne veš, kod! Ko boš odprl oči, bo že prepozno. Zastrupilo te bo, da niti ne slutiš, kako!»

«Motite se», je ugovarjal. «Vem, kaj delam, razločno vidim pred seboj.»

«Ničesar ne vidiš! Popolnoma ti je zameglilo pogled! Mislila sem in sem spoznala. Brezumno je, če ti tli v srcu le iskrica nade na Mocenigovo hčer! Kdo ve, koliko jih je, ki hlepe po nji, po lepotici in bogastvu, ki bo pripadalo edini hčeri! Prej ali slej spoznaš, kako si se varal in zavrgel svoje življenje!»

Golja čuti resničnost materinih besed, a nima moči, da bi se ji izpovedal. Ugovarjati skuša, a sam sebi ne veruje. Prišel je k materi, da bi našel pri njej tolažbe, a niti žarek se mu ni utrnil v temo njegovih muk. Samo laž je ostala med sinom in materjo, laž, ki ju je ločevala in odtujevala bolj in bolj.

Rahlo je potrkalo na vrata in mati je šla odpirat.

«Vi, gospodična Amelija?» se je začudila. «Kaj vas prinaša ob tej uri?»

Golja je osupnil. Amelija? Vendraminova sestra? Vedel je, da sta znani z materjo, saj mu je večkrat pripovedovala o nji. Da, celo namignila mu je, da ga dekle najbrže rada vidi. Vendar se ni nikdar menil zanjo. Zato ga je iznenadilo tem bolj, ker je sama prišla k njim.

Dekle je takoj povedalo, da išče Goljo. Vstal je ter ji šel naproti, radoveden, kaj mu hoče ob tem času.

«Nekaj mi je pravilo, da vas dobim doma», je spregovorila plemkinja nekoliko vznemirjeno ter mu podala roko. «Radi nujne stvari prihajam, brat me pošilja!»

«Kakorkoli je nujno, vsaj sedli boste!» pravi Golja, opazovaje lepo dekle. Amelija je bila bratove postave, ne velika, a lepo raz-

vitega stasa in obraza, ki ni niti najmanj spominjal onih bolnih, brezkrvnih lic benečanskih lepotic.

«Morali boste z menoj», je nadaljevala, ne da bi sedla. «Brat bi rad govoril z vami še nočoj.»

«Morda službeno?» je vprašal Just, opazuje zdravi, lepi obraz dekletov in posebno še njene bogate, kostanjeve lase, skromno počesane v zatilnik.

«Napol službeno», je dejala, «sicer vas ne bi vabil ob tej uri.»

Gospodična ni sedla in Golja je ni silil dalje. Čut dolžnosti se je oglasil v njem, zdelo se mu je, da gre za nekaj važnega. Ogrnil je plašč, potolažil mater, da ji pride povedat, če bi bilo kaj nujnega. Nato sta s plemkinjo odšla.

«Morda odjadramo?» je vprašal Golja, ko sta stopila v čoln, ki je čakal v enem najbližjih prelivov. «Pred materjo vas nisem hotel vprašati tega!»

«Kolikor vem, ni še nič znanega o odhodu brodovja. Vas skrbi?»

«Prav nič!» je odgovoril in tehtal njene besede, ki so se mu zdele tako mehke in domače. Precej drugačna je od brata, je ugotavljal. Nima njegove ogajevitosti, njegove neugnane živahnosti. Ali se je s tem prikupila materi, da je ž njo tako prijazna?

Čoln je zavijal okrog oglov, čolnar je neprestano vzklikal in opozarjal. Naposled so se ustavili pod temnim mostom, in stopila sta na obrežje. Še nekoliko korakov, in bila sta pred ozkimi vrati na vrt.

Skozi vrt! je iznenadilo Goljo. Saj vendar nismo zarotniki! Se morda dekcle boji, da bi jo opazili v moji družbi?

«Gospodična!» je dejal naravnost. «Rad bi vam pogledal v oči!»

«Tu, v temi?» je dejala s smehom. «Čemu pa?»

«Videl bi v njih, ali se ne bojite.»

«Česa?»

«Da bi se zvedelo, kdo vas je spremljal.»

«Pa čemu naj bi se bala?»

«Zakaj me vodite po vrtu?»

Ves pogovor je bil lahek in šaljiv in Golja se je čudil, kako naglo je prešlo, kar ga je še pred trenutki tako mučilo.

Stopila sta v vežo, ki je bila razsvetljena, in Golja se je ustavil. «Zdaj bi že lahko bral v vaših očeh», je dejal šaljivo, «če ste se kaj bali!»

«Silno sem se bala,» je odgovorila nagajivo, «lahko se prepričate!»

Golja je stopil bliže, jo smeje poprosil, naj se okrene proti luči, ter ji pogledal v oči. Čudovit mir je bil v njih, mir, kakršnega ni

še nikdar videl v Nevinem pogledu. Krotko so zrle vanj te smehljajoče se oči, da se je zdrznil, kakor bi bil pravkar zagrešil nekaj nedopustnega.

«Vaš brat me čaka», je dejal. «Prosim, pokažite mi njegovo sobo!» Pokazala mu je sobo, in Vendramin ga je sprejel prijateljsko in ljubeznivo. Povedal mu je nekaj novic, ki Golje niso posebno zanimale, nato pa mu je pojasnil namen vabila. Vojna je pred vrati, in poveljstvo bi rado vedelo, kako je z vojnim razpoloženjem med vojaštvom. Kako je s poslušnostjo, s pogumom, kako sodijo dogodke in posebno še: kako bi se mornarji bíli, če bi prišlo do spopada. Golji je gotovo najbolje znano, kako je med mornarji iz Dalmacije, ki jih je toliko v službi ljudovlade. Pove naj odkrito resnico, če bi tudi ne bila ugodna.

Golja ni pričakoval takega izpraševanja. Nezaupnost se je oglasila v njem. Vedel je, da niso bili beneški gospodarji nikdar iskreni in da se za njih prijaznost često skrivajo zli nameni. Spomnil se je, kako mu je bil Vendramin že pripovedoval, da ne zaupajo njemu samemu. Zato se mu je zdelo toliko čudneje, da bi mu bili poverili tako nalogo. Ni mogel povedati plemiču vse resnice, kakor jo je videl. Molčal je o nevolji, ki jo je imel vsak dan priliko opazovati, bodisi radi nezadostne hrane, bodisi radi neprestanih priganjanj mornarjev k nepotrebnim opravilom.

Tudi o vojni stranki je izpraševal Vendramin, ali mornarji odobravajo ali obsojajo, kar počenja, in Golja je postal kratkobeseden. Plemič je opazil to in ga vprašal nenadno:

«Kaj pa Lorenzo? Kako je ž njim?»

«Prilično kakor z drugimi», se je umaknil Just.

«Je zadovoljen?»

Golja je pomislil, nato je odgovoril kratko:

«Da!»

Plemič ga je pogledal ostro in ga zavrnil:

«Ni res! Natanko veš, a ga ne maraš izdati!»

Golja je pobledel, zdelo se mu je, da so povsod razpete vohunske mreže. A plemič ga je pomiril takoj:

«Lorenza poznam sam in ga imam rad. Povem ti to odkrito, ker vidim, da si možat. Upam, da mi boš sčasoma bolj zaupal nego danes!»

Golja je zmedlo in ni vedel, kako naj si razloži vse to. Vendramin pa je menda opravil svoje delo, zakaj vstal je zopet.

«Da, še nekaj!» se je spomnil. «Morda ti je že Neva pravila. Ali veš, kako me je Mocenigo vabil v protivojno stranko? Gore in reke bi mi bil kmalu ponujal. Ali si čul o tem?»

Golja ni vedel ničesar, in plemič ga je odpravil.

«Oprosti nadlegi in bodi brez skrbi! Prišel si v kočljivi zadevi, zato boš vse ohranil zase. Si razumel? Daj mi roko, da se lahko zanesem!»

Golja mu je dal roko, in razšla sta se. Počasi je stopal po stopnicah in ugibal, kje naj potrka, da se poslovi tudi od Vendraminove sestre. Preden pa se je nadejal, je stalo dekle pred njim in ga vprašala, ali naj mu posveti.

«Da bi naju kdo videl skupaj!» je ponagajal. «Ne, gospodična, bilo bi prenevarno!»

«Moram vas spremiti po vrtu», je odvrnila, «sami ne najdete izhoda!»

Amelija je šla pred njim in sledil ji je med grmičjem in latnički. Živo so dišale od nekod glicinije, ves vrt je dihal v noči. Spomnil se je zadnjih večerov na Muranu, spomnil se je opojnega vonja mladega cvetja, in spet se mu je poveznil kamen na srce. Ni več našel besede, in šele pri vratih je izpregovorila Amelija.

«Ste kaj zvedeli o odhodu?» je vprašala.

«Nisva govorila o tem», je odgovoril kratko in se sam ustrašil svojega glasu. «Morda ostanemo še dolgo tukaj», je dostavil, da bi popravil svojo rezkost.

«Saj ste mi oprostili nadlegovanje!» se je opravičevala plemkinja. «Lahko ste zadovoljni! Ob takem času in pa še na tak dan!»

«Le ločitev je neprijetna!» se je skušal spet pošaliti Golja, a dekle je čutilo, da ni več isti, kot je bil prej.

Ali je morda brat kriv te nenadne spremembe? je pomislila. Kaj sta imela? Toplo mu je dala roko, kakor bi hotela pokazati, da mu je prijazna, pa če bi tudi prišla z bratom navzkriž.

Golja je odšel po obrežju in ni vedel, kam. Ne cilja ne poti ni imel. Nemirno je pljuskala voda v temnem prelivu. Poslušal je in iskal. Gondoljerja je uzrl ob stopnišču, stopil je doli in ukazal peljati.

«Kam?» je vprašal ribič. «Morda do Piazzette?»

«Kamorkoli!» je menil častnik, sedel in umolknil.

Prevoznik je zavil v Canal grande in Golja je dvignil glavo. Mimo Mocenigove palače sta vozila. Daleč, razkošno so sijala okna, spodaj, na stopnišču so plapolale plamenice. Več gondol je čakalo ob stebrovju.

Kakor tedaj, ko sem prvič stopil preko Mocenigovega praga! je spreletelo Goljo. Tedaj, ko se je pričelo novo poglavje v mojem življenju! In kakor oni večer meni, tako blesti nocoj Nevina lepota drugim! Kdo je, ki ima danes lep večer ob njej, ob kraljici?

Počasi je pljuskala gondola navzgor po prelivu, neprestano so žarela okna pred Goljo.

Nič me ni obvestila o tem večeru! je zaključevalo v njem. Niti omenila ti ni! Zakaj je zatajila vse?

«Vozi hitreje!» je velel gondoljerju. Da bi že izginila ta sijajna okna v noč! Zdelo se mu je, kakor da se mu tiho rogajo, in v očeh je skelel njih odblesk. Golja se je zavil tesneje v plašč, pričel se je oglašati hlad.

«Kam sedaj?» je nenadno spet vprašal prevoznik. «Naj peljem na odprto?»

Golja se je vzravnaval in ozrl okrog. Na levi so se svetila okna vladnih palač, posebno doževe, na desni so se drug za drugim užigali svetilniki, ki so gledali v noč proti vzhodu in jugu ter vabili z morja v pristan. Na samotnem otoku je nedaleč kipela v višave temna grmada, cerkev sv. Jurija Velikega, s svojimi stolpi in kupolami, in po prelivu med sv. Jurijem in Giudeko je ukazal voziti častnik na odprto morje. Nemiren je bil in zdelo se mu je, da mora tam zunaj, sredi silne prostranosti najti spet nekoliko tišine. Samo tam, sredi vodâ, je živel mirno, tam, kjer ni palač in cerkvâ in ječ, tam daleč od ogromnega brloga, polnega ljudi z blestečimi očmi, polnega njih sovraštva, strasti in zlobe. O Serenissima, o gnezdo strasti, o kotišče zločina, polno krvi in sle! Kako pošasten je tvoj krilati lev, o Serenissima!

Golja je mislil in prvič v življenju je stopilo predenj vprašanje, zakaj prav za prav se je boril leta in leta za to roparsko gnezdo, ki je plenilo, da je uživalo, ki je s krvjo in solzami kupovalo svoje lahkoživje, ki je s praznim bleskom slepilo ljudi, da so se metali v smrt za slavo prapora sv. Marka. Prvič v življenju se je dvignil v njem stud do tega mogočnega mesta, ki je gospodarilo, do mozga gnilo in samo v jarmu pohlepa ter divje, vlačugarske krvi, na vse strani sveta. Z vso silo srca je zahrepenel proč od tod, tja, kjer je solnce za vso to globoko nočjo nad vodami, kjer ne cveto omamne glicinije po vrtilih, kjer se spenjajo skale v višave, kjer se na planinah tepejo divji vetrovi, tja, kjer je živel njegov oče. Tam je zdrava zemlja, tam sije velika luč!

Od nekod je potegnil jug in razburil vode. Ali se pripravlja nevihta? Oblaki so zagrnili zvezde, samo odblesk mesta je žarel v višino. Morje pa je potemnelo, in le v zalivih in na obrežjih so se metale bežne luči po njem. Samotno je postalo na morju in valovi so se začeli poigravati z gondolo. Golja je sprevidel, da se je treba vrniti.

A kam naj se vrne? Spet sta bila v Velikem prelivu. Čolnar se je čudil in ugibal, ali nima njegov gost kakih posebnih namenov.

Opazoval ga je, Golja pa je strmel predse, zavil v plašč, in ni mu bilo mar ne voznika ne mesta. Le ko sta priveslala spet do Mocenigove palače, je oživel. Ukazal je voziti počasi in naposled ustaviti v temi, nedaleč od palače same. Še vedno so bila razsvetljena vsa okna velike dvorane in radost se je oglašala iz njih.

Dolgo je moral Golja čakati, da so se naposled pričeli razhajati gostje. Prežal je nanje, a spoznati ni mogel nikogar. Mocenigovi somišljeniki so, se je tolažil, tisti, s katerimi vodi ljudovlado! Posvetoval se je ž njimi radi novih dogodkov!

A kakor hitro je ugledal Nevo, se je že spet dvigalo v njem ljubo-sumje. Mlada patricijka je pospremila zadnjega gosta do gondole, smejala se ž njim pritajeno, kakor s človekom, ki smo ž njim domači in zaupni. In ko je odveslal, mu je še dolgo mahljala z roko. Naj jo pokličem? se je vprašal Golja. Takoj je potlačil misel, zakaj sram ga je bilo vsega tega smešnega prevažanja, sram ga je bilo samega sebe.

Naglo so izginile gondole v noč, Just pa je ostal sam. Obstal je in je gledal, kako so pričela ugašati okna Mocenigove palače.

(Konec drugega dela prih.)

CHARLES BAUDELAIRE

JANKO LAVRIN

I.

Med dobo romantizma in dobo simbolizma vidimo dve dominantni postavi v francoski poeziji — Viktorja Hugo in Charlesa Baudelairea. Hugo je ostal do konca blesteč romantik in velik pesniški virtuoz. Kot tak je užival v besedni godbi, ritmih in barvah, toda svoje izlive je večkrat dolgoval svoji izredno bujni domišljiji, ki je bila brez posebno globoke emocije in intuicije. Najboljša njegova dela so zares velika, ali tudi ta so večkrat polna bobnečih, retoričnih besed in gest. Hugo privlači platforma, in kadar je enkrat na njej, izgubi navadno čut za mero. Njegov čopič ima zelo širok zamah; ali, ker je bolj doneč nego subtilen, ustreza često cenanim melodramatskim kontrastom, slavnostnim pozam in dokaj «oleografskemu» patosu. V nasprotju z večino romantikov je bil Viktor Hugo optimist — predvsem zategadelj, ker se je gibal na površju realnosti in idej. Ker je govoril rajši poslušalcem nego samemu sebi, je bil okreten zlasti tedaj, ko je obdeloval obče dostopne občutke, motive in misli. Posebno njegove zadnje pesnitve so